Zbiór Orzeczeń

WYROK TRYBUNAŁU (czwarta izba)

z dnia 8 maja 2025 r.*

Odesłanie prejudycjalne – Ochrona konsumentów – Dyrektywa 93/13/EWG – Nieuczciwe warunki w umowach konsumenckich – Artykuł 2 lit. b) – Pojęcie „konsumenta” – Umowa o dwojakim celu – Rolnik, który zawarł umowę zakupu towaru przeznaczonego zarówno dla swojego gospodarstwa rolnego, jak i na użytek własnego gospodarstwa domowego – Rynek wewnętrzny energii elektrycznej – Dyrektywa 2009/72/WE – Artykuł 3 ust. 7 – Załącznik I, pkt 1 lit. a) – Odbiorca będący gospodarstwem domowym – Zawarta na czas określony umowa na dostawę energii elektrycznej po stałej cenie – Kara umowna z tytułu przedterminowego rozwiązania umowy – Uregulowanie krajowe ograniczające wysokość tej kary do „kosztów i odszkodowań wynikających z treści umowy”

W sprawie C-410/23 [Pielatak] [i]

mającej za przedmiot wniosek o wydanie, na podstawie art. 267 TFUE, orzeczenia w trybie prejudycjalnym, złożony przez Sąd Okręgowy w Warszawie postanowieniem z dnia 26 maja 2023 r., które wpłynęło do Trybunału w dniu 3 lipca 2023 r., w postępowaniu:

I. SA

przeciwko

S.J.,

TRYBUNAŁ (czwarta izba),

w składzie: I. Jarukaitis (sprawozdawca), prezes izby, N. Jääskinen, A. Arabadjiev, M. Condinanzi i R. Frendo, sędziowie,

rzecznik generalny: A. Rantos,

sekretarz: A. Calot Escobar,

uwzględniając pisemny etap postępowania,

rozważywszy uwagi, które przedstawili:

– w imieniu rządu polskiego – B. Majczyna, w charakterze pełnomocnika,

* Język postępowania: polski.

[i] Niniejszej sprawie została nadana fikcyjna nazwa. Nie odpowiada ona rzeczywistej nazwie ani rzeczywistemu nazwisku żadnej ze stron postępowania.

– w imieniu Komisji Europejskiej – O. Beynet, M. Owsiany-Hornung oraz T. Scharf, w charakterze pełnomocników,

podjąwszy, po wysłuchaniu rzecznika generalnego, decyzję o rozstrzygnięciu sprawy bez opinii,

wydaje następujący

Wyrok

1 Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczy wykładni art. 2 lit. b) i c) dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz.U. 1993, L 95, s. 29), a także art. 3 ust. 5 i 7 oraz pkt 1 lit. a) i e) załącznika I do dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/72/WE z dnia 13 lipca 2009 r. dotyczącej wspólnych zasad rynku wewnętrznego energii elektrycznej i uchylającej dyrektywę 2003/54/WE (Dz.U. 2009, L 211, s. 55).

2 Wniosek ten został złożony w ramach sporu między I. S.A., dostawcą energii elektrycznej (zwanym dalej „dostawcą”), a S.J., prowadzącym gospodarstwo rolne, w przedmiocie zapłaty kary umownej z tytułu przedterminowego rozwiązania przez tego ostatniego zawartej przez strony na czas określony umowy na dostawę energii elektrycznej po stałej cenie.

Ramy prawne

Prawo Unii

Dyrektywa 93/13

3 Zgodnie z art. 2 dyrektywy 93/13:

„Do celów niniejszej dyrektywy:

[…]

b) »konsument« oznacza każdą osobę fizyczną, która w umowach objętych niniejszą dyrektywą działa w celach niezwiązanych z handlem, przedsiębiorstwem lub zawodem;

c) »sprzedawca lub dostawca« oznacza każdą osobę fizyczną lub prawną, która w umowach objętych niniejszą dyrektywą działa w celach dotyczących handlu, przedsiębiorstwa lub zawodu, bez względu na to, czy należy do sektora publicznego czy prywatnego”.

Dyrektywa 2009/72

4 Motywy 3, 7, 8, 51, 52, 54 i 57 dyrektywy 2009/72 miały następujące brzmienie:

„(3) Wolności, jakie traktat gwarantuje obywatelom Unii […] są możliwe do osiągnięcia jedynie w warunkach w pełni otwartego rynku, który umożliwia wszystkim konsumentom swobodny wybór dostawców, a wszystkim dostawcom – swobodną realizację dostaw dla odbiorców.

[…]

(7) W komunikacie Komisji [do Rady Europejskiej i Parlamentu Europejskiego] z dnia 10 stycznia 2007 r., zatytułowanym »Polityka energetyczna dla Europy« [COM(2007) 1 final] zwrócono uwagę na znaczenie dokończenia budowy rynku wewnętrznego energii elektrycznej oraz stworzenia równych warunków działania dla wszystkich przedsiębiorstw energetycznych mających siedzibę we Wspólnocie [Europejskiej] […].

(8) W celu zagwarantowania konkurencji i dostaw energii elektrycznej po najbardziej konkurencyjnej cenie państwa członkowskie i krajowe organy regulacyjne powinny ułatwiać transgraniczny dostęp nowych dostawców energii elektrycznej pochodzącej z różnych źródeł energii, jak również dostęp nowych dostawców mocy wytwórczych.

[…]

(51) Interesy konsumentów powinny być głównym elementem niniejszej dyrektywy, a zapewnienie jakości usługi powinno być głównym zadaniem przedsiębiorstw energetycznych. Należy umocnić i zagwarantować istniejące prawa konsumentów, które powinny obejmować większą przejrzystość. Ochrona konsumentów powinna zapewniać wszystkim konsumentom na jak najszerszym obszarze Wspólnoty korzystanie z konkurencyjnego rynku. Państwa członkowskie lub – w przypadku gdy państwo członkowskie tak postanowiło – organy regulacyjne, powinny egzekwować prawa konsumentów.

(52) Konsumenci powinni mieć dostęp do jasnych i zrozumiałych informacji na temat ich praw w odniesieniu do sektora energetycznego […].

[…]

(54) Lepszą ochronę konsumentów gwarantuje dostępność skutecznych środków rozstrzygania sporów dla wszystkich konsumentów […].

[…]

(57) Wspieranie uczciwej konkurencji i łatwego dostępu różnych dostawców oraz podnoszenie zdolności wytwarzania nowej energii elektrycznej powinno być dla państw członkowskich kwestią najwyższej wagi, tak, aby pozwolić konsumentom na pełne wykorzystanie możliwości wynikających ze zliberalizowanego rynku wewnętrznego energii elektrycznej”.

5 Artykuł 1 tej dyrektywy, zatytułowany „Przedmiot i zakres stosowania”, stanowił:

„Niniejsza dyrektywa ustanawia wspólne zasady dotyczące wytwarzania, przesyłu, dystrybucji i dostaw energii elektrycznej, wraz z przepisami dotyczącymi ochrony konsumentów, w celu ulepszenia i zintegrowania konkurencyjnych rynków energii we Wspólnocie […]”.

6 Artykuł 2 wspomnianej dyrektywy, zatytułowany „Definicje”, stanowił:

„Na użytek niniejszej dyrektywy stosuje się następujące definicje:

[…]

7) »odbiorca« oznacza odbiorcę hurtowego lub odbiorcę końcowego energii elektrycznej;

[…]

9) »odbiorca końcowy« oznacza odbiorcę dokonującego zakupu energii elektrycznej na własne potrzeby;

10) »odbiorca będący gospodarstwem domowym« oznacza odbiorcę dokonującego zakupu energii elektrycznej na potrzeby własnego zużycia w jego gospodarstwie domowym, z wyłączeniem działalności handlowej lub zawodowej;

11) »odbiorca niebędący gospodarstwem domowym« oznacza każdą osobę fizyczną lub prawną dokonującą zakupu energii elektrycznej, która nie jest przeznaczona na użytek jego własnego gospodarstwa domowego, w tym również producentów i odbiorców hurtowych;

12) »uprawniony odbiorca« oznacza odbiorcę mającego prawo do zakupu energii elektrycznej od wybranego przez siebie dostawcy w rozumieniu art. 33;

[…]”.

7 Artykuł 3 tej dyrektywy, zatytułowany „Obowiązki użyteczności publicznej i ochrona odbiorcy”, stanowił w ust. 5 i 7:

„5. Państwa członkowskie zapewniają, aby:

a) w przypadku gdy odbiorca chce zmienić dostawcę, przestrzegając przy tym warunków umowy, dany operator (dani operatorzy) dokonywał (dokonywali) tej zmiany w terminie trzech tygodni; oraz

b) odbiorcy mieli prawo do otrzymywania wszystkich stosownych danych dotyczących zużycia.

Państwa członkowskie zapewniają przyznawanie odbiorcom praw, o których mowa w lit. a) i b), w sposób niedyskryminacyjny w odniesieniu do kosztów, wysiłku lub czasu.

[…]

7. Państwa członkowskie podejmują odpowiednie środki w celu ochrony odbiorców końcowych, a w szczególności zapewniają istnienie odpowiednich zabezpieczeń chroniących odbiorców wrażliwych […]. Państwa członkowskie zapewniają wysoki poziom ochrony konsumenta,

w szczególności w odniesieniu do przejrzystości ogólnych warunków umownych, informacji ogólnych i mechanizmów rozstrzygania sporów. Państwa członkowskie zapewniają uprawnionym odbiorcom rzeczywistą możliwość łatwej zmiany dostawcy. W odniesieniu przynajmniej do odbiorców będących gospodarstwami domowymi środki te obejmują środki określone w załączniku I".

8 Artykuł 33 dyrektywy 2009/72, zatytułowany „Otwarcie rynku i wzajemność", stanowił w ust. 1:

„Państwa członkowskie zapewniają, aby uprawnionymi odbiorcami byli:

[…]

c) od dnia 1 lipca 2007 r. – wszyscy odbiorcy".

9 Artykuł 37 owej dyrektywy, zatytułowany „Obowiązki i uprawnienia organu regulacyjnego", przewidywał w ust. 1:

„Do obowiązków organu regulacyjnego należy:

[…]

l) poszanowanie swobody zawierania umów w odniesieniu do umów na dostawy przerywalne, a także w odniesieniu do umów długoterminowych, pod warunkiem że są one zgodne z prawem wspólnotowym oraz spójne z politykami wspólnotowymi;

[…]".

10 Załącznik I do tej dyrektywy, zatytułowany „Środki z zakresu ochrony konsumentów", stanowił w pkt 1:

„Bez uszczerbku dla wspólnotowych zasad dotyczących ochrony konsumentów, w szczególności dyrektywy 97/7/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 20 maja 1997 r. w sprawie ochrony konsumentów w przypadku umów zawieranych na odległość [(Dz.U. 1997, L 144, s. 19)] oraz dyrektywy [93/13], środki, o których mowa w art. 3, mają zapewnić odbiorcom:

a) prawo do zawierania z dostawcą usług elektroenergetycznych umowy, która określa:

[…]

– okres obowiązywania umowy, warunki jej przedłużania i wygaśnięcia świadczeń i wygaśnięcia umowy oraz informację o ewentualnej możliwości odstąpienia od umowy bez opłat,

[…]

Warunki umów są uczciwe i znane z góry. W każdym przypadku informacje te powinny zostać dostarczone przed zawarciem lub potwierdzeniem umowy […].

[…]

e) niepobieranie opłaty przy zmianie dostawcy;

[…]”.

11 Dyrektywa 2009/72 została uchylona i zastąpiona, ze skutkiem od dnia 1 stycznia 2021 r., dyrektywą Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/944 z dnia 5 czerwca 2019 r. w sprawie wspólnych zasad rynku wewnętrznego energii elektrycznej oraz zmieniającą dyrektywę 2012/27/UE (Dz.U. 2019, L 158, s. 125), zgodnie z art. 72 akapit pierwszy dyrektywy 2019/944.

Dyrektywa 2011/83/UE

12 Motyw 17 dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/83/UE z dnia 25 października 2011 r. w sprawie praw konsumentów, zmieniającej dyrektywę Rady 93/13/EWG i dyrektywę 1999/44/WE Parlamentu Europejskiego i Rady oraz uchylającej dyrektywę Rady 85/577/EWG i dyrektywę 97/7/WE Parlamentu Europejskiego i Rady (Dz.U. 2011, L 304, s. 64) stanowi:

„Definicja konsumenta powinna obejmować osoby fizyczne działające w celach niezwiązanych z ich działalnością handlową, gospodarczą, rzemieślniczą lub wykonywaniem wolnego zawodu. Jednakże w przypadku umów o podwójnym charakterze, gdy umowa zawierana jest w celach, które częściowo są związane z działalnością handlową danej osoby, a częściowo nie są z nią związane, a cel handlowy jest do tego stopnia ograniczony, że nie jest dominujący w ogólnym kontekście umowy, taka osoba również powinna być uznawana za konsumenta”.

Dyrektywa 2019/944

13 Zgodnie motywem 1 dyrektywy 2019/944:

„Do [dyrektywy 2009/72] wprowadzonych ma być szereg zmian. W celu zapewnienia jasności dyrektywa ta powinna zostać przekształcona”.

14 Artykuł 12 dyrektywy 2019/944, zatytułowany „Prawo do zmiany dostawcy oraz przepisy dotyczące opłat związanych ze zmianą dostawcy”, stanowi w ust. 2 i 3:

„2. Państwa członkowskie zapewniają nieobciążanie przynajmniej odbiorców będących gospodarstwami domowymi i małych przedsiębiorstw opłatami związanymi ze zmianą dostawcy.

3. W drodze odstępstwa od ust. 2 państwa członkowskie mogą zezwolić dostawcom lub uczestnikom rynku zajmującym się agregacją na pobieranie od odbiorców opłat za rozwiązanie umowy, jeżeli ci odbiorcy z własnej woli przed terminem wygaśnięcia rozwiązują zawarte na czas określony umowy na dostawy energii elektrycznej po stałej cenie, pod warunkiem że takie opłaty zapisano w umowie, którą odbiorca zawarł dobrowolnie, a informacje o tych opłatach przekazano odbiorcom w sposób przejrzysty przed zawarciem umowy. Wysokość takich opłat musi być współmierna i nie może przekraczać wysokości bezpośrednich strat ekonomicznych, jakie ponosi dostawca lub uczestnik rynku zajmujący się agregacją w wyniku rozwiązania umowy przez odbiorcę, obejmujących koszty wszelkich wiązanych inwestycji lub usług już wykonanych na rzecz odbiorcy w ramach umowy. Ciężar udowodnienia bezpośredniej straty ekonomicznej spoczywa na dostawcy lub uczestniku rynku zajmującym się agregacją, a dopuszczalność opłat za rozwiązanie umowy monitoruje organ regulacyjny lub inny właściwy organ krajowy”.

Prawo polskie

15 Ustawa – Prawo energetyczne z dnia 10 kwietnia 1997 r. (Dz.U. nr 54, poz. 348), w brzmieniu mającym zastosowanie do sporu w postępowaniu głównym (zwana dalej „ustawą prawo energetyczne"), stanowi w art. 4j ust. 3a:

„Odbiorca końcowy może wypowiedzieć umowę zawartą na czas oznaczony, na podstawie której przedsiębiorstwo energetyczne dostarcza temu odbiorcy paliwa gazowe lub energię, bez ponoszenia kosztów i odszkodowań innych niż wynikające z treści umowy, składając do przedsiębiorstwa energetycznego pisemne oświadczenie".

16 Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. nr 16, poz.93), w brzmieniu mającym zastosowanie do sporu w postępowaniu głównym (zwana dalej „kodeksem cywilnym"), stanowi w art. 483 § 1:

„Można zastrzec w umowie, że naprawienie szkody wynikłej z niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązania niepieniężnego nastąpi przez zapłatę określonej sumy (kara umowna)".

Postępowanie główne i pytania prejudycjalne

17 W dniu 18 marca 2017 r. S.J. i dostawca zawarli umowę na dostawę energii elektrycznej (zwaną dalej „umową rozpatrywaną w postępowaniu głównym"), której integralną część stanowiły załącznik nr 1 i ogólne warunki sprzedaży.

18 W § 7 ust. 2 wskazano, że umowę tę zawarto na czas określony do dnia 31 grudnia 2021 r., a rozpoczęcie sprzedaży miało nastąpić z dniem 1 stycznia 2018 r. Zgodnie z postanowieniem § 7 ust. 6 w przypadku w szczególności rozwiązania umowy przez odbiorcę przed terminem wskazanym w owym ust. 2 odbiorca zobowiązany był do zapłaty kary umownej na zasadach określonych w pkt VI ppkt 1–3 ogólnych warunków sprzedaży. Zgodnie z owym ppkt 1 wysokość tej kary stanowiła iloczyn niewykorzystanej energii elektrycznej zadeklarowanej przez odbiorcę w umowie jako „planowana ilość energii" oraz ceny jednostkowej wynoszącej 60 złotych polskich (PLN) (około 14 EUR) za megawatogodzinę (MWh). Ilość energii niewykorzystanej była obliczana jako suma szacowanego średniego zużycia energii w każdym z miesięcy następujących po rozwiązaniu umowy rozpatrywanej w postępowaniu głównym i pozostałych do końca okresu wskazanego w § 7 ust. 2 umowy. Zużycie energii elektrycznej przewidywane w punkcie poboru wynosiło 20 MWh rocznie, a punktem poboru energii elektrycznej, określonym w załączniku nr 1 do tej umowy, było gospodarstwo rolne S.J.

19 Pismem z dnia 5 maja 2017 r., doręczonym dostawcy w dniu 8 maja 2017 r., S.J. poinformował go, że odstępuje od umowy rozpatrywanej w postępowaniu głównym, korzystając z ustawowego prawa do odstąpienia od umowy przewidzianego dla umów konsumenckich. Ponadto złożył on oświadczenie o uchyleniu się od skutków prawnych umowy zawartej pod wpływem błędu i podniósł nieważność umowy.

20 Pismem z dnia 22 maja 2020 r. dostawca wskazał, że uznaje te oświadczenia za bezskuteczne. Wystawił on notę obciążeniową, wyznaczając S.J termin do dnia 7 lipca 2020 r. na zapłatę kwoty 4700,22 zł (około 1128 EUR) tytułem kary umownej, a także fakturę z dnia 5 marca 2018 r. na kwotę 254,33 PLN (około 61 EUR) oraz fakturę korygującą z dnia 8 stycznia 2020 r. na kwotę 314,90 PLN (około 75 EUR) z tytułu zużycia energii elektrycznej w okresie od dnia 1 stycznia 2018 r. do dnia 10 stycznia 2018 r.

21 Jako że S.J. odmówił zapłaty tych kwot, dostawca wniósł do Sądu Rejonowego dla m.st. Warszawy w Warszawie powództwo o zasądzenie od S.J. zapłaty na jego rzecz. Sąd ów oddalił to powództwo. Z jednej strony uznał on, że S.J. nie ma statusu konsumenta i że w związku z tym nie mógł zgodnie z prawem odstąpić od umowy rozpatrywanej w postępowaniu głównym na podstawie przepisów dotyczących ochrony konsumentów. W tym względzie sąd ten wskazał w szczególności, że umowa rozpatrywana w postępowaniu głównym określała jako punkt zużycia gospodarstwo rolne S.J. i że choć S.J. wskazał wprawdzie, iż zakupiona energia miała być również przeznaczona na użytek jego gospodarstwa domowego, nie wystarczało to do uznania go za konsumenta, ponieważ umowa ta stanowiła, że jest przeznaczona dla podmiotów niebędących konsumentami. Według wspomnianego sądu skorzystanie z oferty przeznaczonej dla odbiorców niebędącymi konsumentami świadczy o tym, że S.J. zawarł umowę rozpatrywaną w postępowaniu głównym jako przedsiębiorca, a umowa ta dotyczyła bezpośrednio jego działalności gospodarczej, mianowicie jego gospodarstwa rolnego.

22 Z drugiej strony sąd ów zastosował art. 4j ust. 3a ustawy prawo energetyczne, niemniej jednak uznał, że żądanie zapłaty kary umownej nie zasługuje na uwzględnienie, ponieważ na mocy art. 483 § 1 kodeksu cywilnego kara umowna może zostać przewidziana wyłącznie na wypadek niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązania niepieniężnego, podczas gdy w przedmiotowej sprawie przedmiotem świadczenia nabywcy w przypadku sprzedaży energii jest świadczenie pieniężne, mianowicie zapłata ceny.

23 Ponadto żądania płatności zapłaty za zużytą energię zostały odrzucone jako bezpodstawne, ponieważ dostawca nie dostarczył żadnej ilości energii.

24 Dostawca wniósł apelację od tego wyroku do Sądu Okręgowego w Warszawie, będącego sądem odsyłającym. Podniósł w szczególności naruszenie art. 4j ust. 3a ustawy Prawo energetyczne i art. 483 § 1 kodeksu cywilnego.

25 Sąd odsyłający wyjaśnia, że zgodnie z oświadczeniami S.J. przedstawiciele przedsiębiorstwa energetycznego zjawili się w jego gospodarstwie rolnym w dniu 18 marca 2017 r. i złożyli mu ofertę dostawy energii elektrycznej. Za ich namową podpisał in blanco przedłożone mu druki i pod koniec kwietnia otrzymał egzemplarz umowy rozpatrywanej w postępowaniu głównym, w którym to egzemplarzu, po pierwsze, dane i załączniki odbiegały od danych w złożonej mu ofercie, a po drugie, informacje dotyczące planowanego zużycia energii zostały wpisane samowolnie. Wobec tego pismem z dnia 5 maja 2017 r. złożył oświadczenie woli o odstąpieniu od tej umowy.

26 W tym kontekście sąd odsyłający zastanawia się w pierwszej kolejności, czy S.J. jest przedsiębiorcą, czy konsumentem, i czy w konsekwencji jego odstąpienie było ważne. W tym względzie sąd odsyłający zauważa w szczególności, że Sąd Rejonowy dla m.st. Warszawy w Warszawie stwierdził, iż w umowie rozpatrywanej w postępowaniu głównym wskazano jako odbiorcę „gospodarstwo rolne" S.J. i że jedynie na podstawie § 2 ust. 4 umowy, stanowiącego, iż wspomniana umowa jest przeznaczona dla osób niebędących konsumentami, sąd ów uznał, że S.J. nie ma tego statusu. Sąd odsyłający wskazuje też, że na mocy prawa polskiego rolnik powinien być traktowany jako przedsiębiorca, chyba że wyjątkowo prowadzi gospodarstwo rolne na własne potrzeby.

27 Choć zgodnie z orzecznictwem Trybunału status konsumenta lub przedsiębiorcy w rozumieniu dyrektywy 93/13 należy oceniać w świetle kryterium funkcjonalnego, polegającego na ocenie, czy dany stosunek umowny wpisuje się w ramy działalności niezwiązanej z wykonywaniem zawodu,

jednak w przedmiotowej sprawie rozróżnienie funkcjonalne nie jest do końca możliwe, ponieważ bezsporne jest, że przedmiotem umowy rozpatrywanej w postępowaniu głównym był zakup energii zarówno w celach związanych z prowadzeniem odnośnego gospodarstwa rolnego, jak i na użytek gospodarstwa domowego S.J. Sąd odsyłający zauważa ponadto, że dyrektywa 93/13 nie wspomina o umowach o dwojakim celu i że choć motyw 17 dyrektywy 2011/83 dotyczy umów tego rodzaju, Trybunał, w szczególności w wyroku z dnia 20 stycznia 2005 r., Gruber (C-464/01, EU:C:2005:32), w celu określenia, czy osoba, która zawiera taka umowę, może zostać uznana za konsumenta, przyjął kryteria inne niż wskazane w owym motywie 17.

28 W świetle tych okoliczności sąd odsyłający zastanawia się, jak należy interpretować pojęcie „konsumenta" w rozumieniu art. 2 lit. b) dyrektywy 93/13, jeżeli przedmiotowa umowa ma charakter częściowo prywatny, a częściowo gospodarczy lub zawodowy.

29 W drugiej kolejności, po wskazaniu, że z uwagi na datę zawarcia umowy rozpatrywanej w postępowaniu głównym to dyrektywa 2009/72 ma znaczenie dla rozstrzygnięcia zawisłego przed nim sporu, sąd odsyłający zauważa, że możliwość swobodnej zmiany dostawcy energii oraz szczególna ochrona konsumentów należą do zasad sformułowanych w tej dyrektywie i że możliwość odstąpienia od umowy jest ściśle związana ze zmianą dostawcy. Możliwość obciążenia odbiorcy opłatą w przypadku wypowiedzenia przez niego umowy na dostawę energii zawartej na czas określony jest zdaniem sądu odsyłającego problematyczna z punktu widzenia gwarantowanej swobody zmiany dostawcy energii.

30 Zdaniem sądu odsyłającego z art. 3 ust. 7 i z załącznika I do dyrektywy 2009/72 wynika, że odbiorca będący konsumentem nie musi płacić w przypadku zmiany dostawcy lub odstąpienia od umowy. Co więcej, według sądu odsyłającego z owego art. 3 ust. 7 wynika konieczność zapewnienia konsumentowi łatwej możliwości zmiany dostawcy bez dyskryminacji w zakresie kosztów i w taki sposób, aby wynikające z tego dolegliwości finansowe nie stanowiły środka arbitralnej dyskryminacji innych dostawców, przez który odbiorca nie może skutecznie zmienić dostawcy.

31 Jednakże art. 4j ust. 3a ustawy Prawo energetyczne, przewidujący możliwość nałożenia na klienta opłat w przypadku przedterminowego wypowiedzenia umowy zawartej na czas określony, nie zawiera wyłączenia dla konsumentów. Powstaje zatem pytanie, czy ustawa ta jest sprzeczna z dyrektywą 2009/72, a w szczególności z wysokim poziomem ochrony konsumentów, który jest przewidziany w pkt 1 lit. a) i e) załącznika I do tej dyrektywy i którego dotyczy motyw 51 tej dyrektywy. W tym względzie sąd odsyłający podkreśla, że prawo polskie pozwala na nałożenie kar umownych, ale nie przewiduje kryterium ich naliczania, w szczególności w odniesieniu do współmierności z kosztami, z ponoszonym ryzykiem lub z doznaną szkodą, co jego zdaniem jest sprzeczne z wymogami ustanowionymi w szczególności w art. 3 ust. 7 wspomnianej dyrektywy. W praktyce takie kary mogą bowiem być równe kosztom potencjalnego rachunku za umówioną dostawę energii, co w istocie może faktycznie blokować możliwość wypowiadania tego rodzaju umów.

32 W tych okolicznościach Sąd Okręgowy w Warszawie postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującymi pytaniami prejudycjalnymi:

„1) Czy art. 2 lit. b) i c) dyrektywy [93/13] i zawarta w nim definicja [pojęcia] konsumenta oraz motyw 17 dyrektywy [2011/83] obejmuje także rolnika, który zawiera umowę zakupu energii elektrycznej zarówno dla gospodarstwa rolnego, jak i w celach prywatnych dla gospodarstwa domowego?

2) Czy art. 3 ust. 5 i 7, motyw 51 oraz załącznik I [pkt] 1 lit. a) i e) dyrektywy [2009/72], nakazujące, aby od konsumentów nie pobierano opłat w razie odstąpienia od umowy dostawy usług elektroenergetycznych, należy tak interpretować, że stoi on na przeszkodzie możliwości nałożenia na odbiorcę energii-konsumenta kary umownej za rozwiązanie umowy na dostawę energii elektrycznej zawartej na czas określony [(art. 4j ust. 3a ustawy prawo energetyczne)]?".

W przedmiocie pytań prejudycjalnych

W przedmiocie pytania pierwszego

33 Na wstępie należy zauważyć, że chociaż w brzmieniu pytania pierwszego sąd odsyłający odnosi się nie tylko do art. 2 lit. b) dyrektywy 93/13, definiującego pojęcie „konsumenta" w rozumieniu tej dyrektywy, lecz również do art. 2 lit. c), definiującego pojęcie „przedsiębiorcy" w rozumieniu wspomnianej dyrektywy, to jednocześnie z tego brzmienia oraz z uzasadnienia wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym wynika, że sąd ów dąży do uzyskania wykładni samego tylko pojęcia „konsumenta".

34 W tych okolicznościach należy rozumieć, że poprzez pytanie pierwsze sąd odsyłający dąży w istocie do ustalenia, czy art. 2 lit. b) dyrektywy 93/13 w związku z motywem 17 dyrektywy 2011/83 należy interpretować w ten sposób, że pojęcie „konsumenta" w rozumieniu tego przepisu obejmuje prowadzącego gospodarstwo rolne, który zawiera umowę zakupu energii elektrycznej przeznaczonej zarówno dla swojego gospodarstwa rolnego, jak i na użytek własnego gospodarstwa domowego.

35 Zgodnie z art. 2 lit b) dyrektywy 93/13 „konsumentem" jest każda osoba fizyczna, która w umowach objętych tą dyrektywą działa w celach niezwiązanych z handlem, przedsiębiorstwem lub zawodem.

36 W tym względzie Trybunał wielokrotnie orzekał, że pojęcie „konsumenta" w rozumieniu tego art. 2 lit. b) ma charakter obiektywny i jest niezależne od konkretnego zasobu wiedzy, jaki może mieć dana osoba, czy też od rzeczywiście posiadanych przez nią informacji. Posiadanie przez wspomnianą osobę statusu „konsumenta" należy zatem ustalić w świetle kryterium funkcjonalnego, polegającego na ocenie, czy dany stosunek umowny wpisuje się w ramy działalności niezwiązanej z wykonywaniem danego zawodu [zob. podobnie postanowienie z dnia 19 listopada 2015 r., Tarcău, C-74/15, EU:C:2015:772, pkt 27; wyrok z dnia 8 czerwca 2023 r., YYY. (Pojęcie „konsumenta"), C-570/21, EU:C:2023:456, pkt 30 i przytoczone tam orzecznictwo].

37 Co się tyczy kwestii, czy – a jeśli tak, to w jakich przypadkach – osoba, która zawarła umowę o dwojakim celu, a mianowicie umowę dotyczącą towaru lub usługi przeznaczonych do użytku częściowo związanego z jej działalnością gospodarczą lub zawodową, a zatem jedynie częściowo niezwiązaną z tą działalnością, może jednak mieścić się w zakresie pojęcia „konsumenta" w rozumieniu wspomnianego art. 2 lit. b), Trybunał wskazał już, że chociaż samo brzmienie tego przepisu nie pozwala tego ustalić, to kontekst, w jaki wpisuje się wspomniany przepis, nie wyklucza, że w niektórych przypadkach osoba fizyczna, która zawiera taką umowę, mogłaby zostać uznana za „konsumenta" w rozumieniu tego samego przepisu [zob. podobnie wyrok z dnia 8 czerwca 2023 r., YYY. (Pojęcie „konsumenta"), C-570/21, EU:C:2023:456, pkt 31–39].

38 W tym względzie Trybunał orzekł, że aby zapewnić poszanowanie celów realizowanych przez prawodawcę Unii w dziedzinie umów konsumenckich oraz spójności prawa Unii należy w szczególności uwzględnić pojęcie „konsumenta" zawarte w motywie 17 dyrektywy 2011/83, który wyjaśnia wolę prawodawcy Unii w odniesieniu do definicji pojęcia „konsumenta" w przypadku umów o dwojakim celu i z którego wynika, że jeżeli umowa została zawarta w celach, które mieszczą się tylko częściowo w ramach działalności gospodarczej lub zawodowej danej osoby, a cel związany z działalnością gospodarczą lub zawodową jest do tego stopnia ograniczony, że nie jest dominujący w ogólnym kontekście umowy, osoba ta powinna zostać uznana za konsumenta [zob. podobnie wyrok z dnia 8 czerwca 2023 r., YYY. (Pojęcie „konsumenta"), C-570/21, EU:C:2023:456, pkt 40–45].

39 Trybunał przypomniał ponadto, że bezwzględnie wiążący charakter przepisów zawartych w dyrektywie 93/13 i szczególne wymogi ochrony konsumenta wymagają szerokiej wykładni pojęcia „konsumenta" w rozumieniu art. 2 lit. b) tej dyrektywy w celu zapewnienia skuteczności (effet utile) tej dyrektywy [zob. podobnie wyrok z dnia 8 czerwca 2023 r., YYY. (Pojęcie „konsumenta"), C-570/21, EU:C:2023:456, pkt 46].

40 W tym kontekście Trybunał podkreślił również, że skoro art. 2 lit. b) dyrektywy 93/13 ma na celu ochronę konsumentów w przypadku nieuczciwych warunków umownych, ścisła wykładnia pojęcia „konsumenta" przyjęta w wyroku z dnia 20 stycznia 2005 r., Gruber (C-464/01, EU:C:2005:32) w celu określenia zakresu stanowiących odstępstwo przepisów jurysdykcyjnych przewidzianych w art. 13–15 Konwencji z dnia 27 września 1968 r. o jurysdykcji i wykonywaniu orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych (Dz.U. 1972, L 299, s. 32), w brzmieniu zmienionym kolejnymi konwencjami dotyczącymi przystąpienia nowych państw członkowskich do tej konwencji, w przypadku umowy o dwojakim celu nie może zostać rozszerzona w drodze analogii na pojęcie „konsumenta" w rozumieniu art. 2 lit. b) dyrektywy 93/13 [wyrok z dnia 8 czerwca 2023 r., YYY. (Pojęcie „konsumenta"), C-570/21, EU:C:2023:456, pkt 51].

41 W świetle tych rozważań Trybunał orzekł, że art. 2 lit. b) dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że pojęcie „konsumenta" w rozumieniu tego przepisu obejmuje osobę, która zawarła umowę kredytu do użytku częściowo związanego z jej działalnością gospodarczą lub zawodową, a w części niezwiązanego z tą działalnością, wspólnie z innym kredytobiorcą, który nie działał w ramach swojej działalności gospodarczej lub zawodowej, jeżeli cel działalności gospodarczej lub zawodowej jest do tego stopnia ograniczony, że nie jest on dominujący w ogólnym kontekście tej umowy [zob. podobnie wyrok z dnia 8 czerwca 2023 r., YYY. (Pojęcie „konsumenta"), C-570/21, EU:C:2023:456, pkt 53].

42 Z powyższego wynika, że w celu ustalenia, czy osoba fizyczna, która zawiera umowę o dwojakim celu objętą zakresem stosowania dyrektywy 93/13, działa w celach niezwiązanych z jej działalnością gospodarczą lub zawodową, a w konsekwencji jest objęta zakresem pojęcia „konsumenta" w rozumieniu art. 2 lit. b) dyrektywy 93/13, należy zbadać, czy gospodarczy lub zawodowy cel tej umowy jest do tego stopnia ograniczony, że nie jest dominujący w jej ogólnym kontekście.

43 Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem sąd krajowy rozpoznający spór dotyczący umowy mogącej podlegać zastosowaniu dyrektywy 93/13 powinien sprawdzić, biorąc pod uwagę wszystkie dowody, a w szczególności brzmienie tej umowy, czy daną osobę można zakwalifikować jako „konsumenta" w rozumieniu tej dyrektywy. W tym celu sąd krajowy powinien uwzględnić wszystkie okoliczności sprawy, w szczególności charakter towaru lub usługi będących

przedmiotem rozpatrywanej umowy, które to okoliczności mogą wskazywać na cel nabycia tego towaru lub tej usługi [wyrok z dnia 8 czerwca 2023 r., YYY. (Pojęcie „konsumenta”), C-570/21, EU:C:2023:456, pkt 55 i przytoczone tam orzecznictwo].

44 Tak samo jest, w przypadku gdy chodzi o umowę o dwojakim celu, dla potrzeb dokonania oceny, po pierwsze, zakresu każdej z dwóch części takiej umowy w jej ogólnym kontekście, a po drugie, dominującego celu tej umowy. Tak więc w przypadku gdy chodzi o umowę o dwojakim celu, do sądu krajowego należy zbadanie wszystkich okoliczności związanych z rozpatrywaną umową i dokonanie oceny, na podstawie obiektywnych dowodów, jakimi dysponuje, w jakim zakresie cel zawodowy albo niezawodowy tej umowy jest przeważający w ogólnym kontekście tej umowy [zob. podobnie wyrok z dnia 8 czerwca 2023 r., YYY. (Pojęcie „konsumenta”), C-570/21, EU:C:2023:456, pkt 56, 58].

45 W związku z tym chociaż należy wziąć pod uwagę warunki danej umowy, to nie mogą one same w sobie wystarczyć do ustalenia, czy zawierając taką umowę o dwojakim celu, dana osoba fizyczna działała w celach niezwiązanych ze swoją działalnością zawodową lub gospodarczą. Jednakże z uwagi na przedmiot umowy rozpatrywanej w postępowaniu głównym, która dotyczy zakupu energii elektrycznej, należy uściślić, że szacowane roczne zużycie energii elektrycznej, które strony wydają się przewidywać jako wysokie, może wskazywać, że cel zawodowy jest dominujący, podczas gdy szacowane niewielkie zużycie może wskazywać, że dominującym celem jest użytek w gospodarstwie domowym.

46 W świetle powyższych rozważań odpowiedź na pytanie pierwsze powinna brzmieć: art. 2 lit. b) dyrektywy 93/13 w związku z motywem 17 dyrektywy 2011/83 należy interpretować w ten sposób, że pojęcie „konsumenta” w rozumieniu tego przepisu obejmuje prowadzącego gospodarstwo rolne, który zawiera umowę zakupu energii elektrycznej, przeznaczonej zarówno dla jego gospodarstwa rolnego, jak i na użytek własnego gospodarstwa domowego, w przypadku gdy cel zawodowy tej umowy jest do tego stopnia ograniczony, że nie jest dominujący w ogólnym kontekście wspomnianej umowy.

W przedmiocie pytania drugiego

47 Na wstępie należy zauważyć przede wszystkim, że z wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym nie wynika, w jaki sposób wykładnia art. 3 ust. 5 dyrektywy 2009/72, o której mowa w treści pytania drugiego, miałaby mieć znaczenie dla rozstrzygnięcia sporu w postępowaniu głównym. Zgodnie bowiem z owym art. 3 ust. 5 lit. a) i b) państwa członkowskie zapewniają, aby po pierwsze, w przypadku gdy odbiorca chce zmienić dostawcę, przestrzegając przy tym warunków umowy, dany operator lub dani operatorzy dokonywali tej zmiany w terminie trzech tygodni, a po drugie, odbiorcy mieli prawo do otrzymania wszystkich istotnych danych dotyczących zużycia, przy czym prawa te powinny być przyznawane odbiorcom w sposób niedyskryminacyjny w odniesieniu do kosztów, wysiłku lub czasu.

48 Z wniosku tego wynika zaś, że umowa rozpatrywana w postępowaniu głównym została wypowiedziana przed datą jej wejścia w życie i zanim nastąpiła jakakolwiek dostawa energii elektrycznej na jej podstawie. W tych okolicznościach i wobec braku wyjaśnień sądu odsyłającego w tym względzie nic nie wskazuje na to, w jaki sposób spór w postępowaniu głównym dotyczy przypadku zmiany dostawcy. Podobnie nic nie wskazuje na to, by spór ten dotyczył udostępniania przez dostawcę danych dotyczących zużycia. Ponadto prawo do łatwej zmiany dostawcy, które zgodnie z art. 2 pkt 12 dyrektywy 2009/72 w związku z jej art. 33 przysługuje od

dnia 1 lipca 2007 r. wszystkim odbiorcom w rozumieniu art. 2 pkt 7 tej dyrektywy i w odniesieniu do którego sąd odsyłający wyraża wątpliwości uzasadniające jego pytanie drugie, jest wyraźnie przewidziane w art. 3 ust. 7 tej dyrektywy, który jest również przedmiotem tego pytania.

49 Podobnie żądana wykładnia pkt 1 lit. e) załącznika I do dyrektywy 2009/72, również wskazana w treści pytania drugiego, nie wydaje się konieczna do rozstrzygnięcia sporu w postępowaniu głównym. Przepis ten dotyczy bowiem przypadku zmiany dostawcy energii elektrycznej, podczas gdy – jak zostało to stwierdzone w poprzednim punkcie niniejszego wyroku – z wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym nie wynika, w jaki sposób spór ten miałby dotyczyć takiej sytuacji.

50 Następnie należy przypomnieć, że pojęcie „konsumenta” użyte przez sąd odsyłający w treści pytania drugiego nie zostało zdefiniowane w dyrektywie 2009/72, lecz Trybunał stwierdził już, że w braku przeciwnego wskazania w danym przepisie tej dyrektywy termin ten ma w owej dyrektywie szerokie znaczenie i obejmuje co do zasady każdego „odbiorcę końcowego” w rozumieniu art. 2 pkt 9 wspomnianej dyrektywy, czyli zarówno „odbiorców będących gospodarstwami domowymi” w rozumieniu tego art. 2 pkt 10, jak i „odbiorców niebędących gospodarstwami domowymi” w rozumieniu wspomnianego art. 2 pkt 11. [zob. podobnie wyrok z dnia 11 stycznia 2024 r., G (Koszty przedterminowego rozwiązania umowy), C-371/22, EU:C:2024:21, pkt 35].

51 Z wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym wynika jednak, że to zakres środka określonego w pkt 1 lit. a) tiret piąte załącznika I do dyrektywy 2009/72 stanowi sedno pytań sądu odsyłającego. Tymczasem ów załącznik I dotyczy w szczególności, jak wynika z art. 3 ust. 7 zdanie ostatnie tej dyrektywy, „odbiorców będących gospodarstwami domowymi” w rozumieniu art. 2 pkt 10 wspomnianej dyrektywy.

52 Wreszcie z akt sprawy, którymi dysponuje Trybunał, wynika, że umowa rozpatrywana w postępowaniu głównym została zawarta nie tylko na czas określony, lecz również po stałej cenie za cały okres obowiązywania tej umowy.

53 W świetle tych okoliczności należy uznać, że poprzez pytanie drugie sąd odsyłający dąży w istocie do ustalenia, czy art. 3 ust. 7 dyrektywy 2009/72 i pkt 1 lit. a) załącznika I do tej dyrektywy w związku z jej motywem 51 należy interpretować w ten sposób, że stoją one na przeszkodzie uregulowaniom krajowym, które pozwalają na nałożenie kary umownej na odbiorcę będącego gospodarstwem domowym, w przypadku gdy przedterminowo rozwiąże on zawartą na czas określony umowę na dostawę energii elektrycznej po stałej cenie.

54 Przy dokonywaniu wykładni przepisu prawa Unii należy brać pod uwagę nie tylko jego brzmienie, ale także jego kontekst oraz cele regulacji, której część on stanowi [wyroki: z dnia 7 czerwca 2005 r., VEMW i in., C-17/03, EU:C:2005:362, pkt 41; a także z dnia 11 stycznia 2024 r., G (Koszty przedterminowego rozwiązania umowy), C-371/22, EU:C:2024:21, pkt 32].

55 Co się tyczy w pierwszej kolejności brzmienia przepisów, o których wykładnię wniesiono, należy przypomnieć, że art. 3 ust. 7 dyrektywy 2009/72 wymaga, aby państwa członkowskie podejmowały odpowiednie środki w celu ochrony odbiorców końcowych, zapewniały wysoki poziom ochrony konsumentów, w szczególności w odniesieniu do przejrzystości warunków umów, ogólnych informacji i mechanizmów rozstrzygania sporów, a także zapewniały

uprawnionym odbiorcom rzeczywistą możliwość łatwej zmiany dostawcy. Przepis ten dodaje ponadto, że w odniesieniu przynajmniej do odbiorców będących gospodarstwami domowymi owe środki obejmują środki określone w załączniku I do rzeczonej dyrektywy.

56 Jak wynika z pkt 1 lit. a) tiret piąte tego załącznika I, wśród nich znajdują się środki mające zapewnić odbiorcom prawo do zawierania z dostawcą elektroenergetycznych umowy, która określa w szczególności „informację o ewentualnej możliwości odstąpienia od umowy bez opłat”.

57 Jednakże z porównania różnych wersji językowych dyrektywy 2009/72 wynika, że jedynie we francuskiej wersji językowej przepis ten wskazuje, iż przynajmniej w odniesieniu do odbiorców będących gospodarstwami domowymi państwa członkowskie powinny podjąć środki mające na celu zapewnienie, aby umowa zawarta przez odbiorców z dostawcą energii elektrycznej przewidywała ich prawo do jej rozwiązania bez opłat. We wszystkich pozostałych wersjach językowych tej dyrektywy wspomniany przepis ogranicza się bowiem do wskazania w istocie, że w odniesieniu przynajmniej do odbiorców będących gospodarstwami domowymi państwa członkowskie powinny podjąć środki mające zapewnić odbiorcom prawo zawierania umowy z dostawcą usług elektroenergetycznych, która określa, czy możliwe jest rozwiązanie tej umowy bez ponoszenia opłat.

58 Zgodnie zaś z utrwalonym orzecznictwem sformułowania użytego w jednej z wersji językowych przepisu prawa Unii nie można traktować jako jedynej podstawy jego wykładni lub przyznawać mu w tym zakresie pierwszeństwa względem pozostałych wersji językowych. Konieczność jednolitego stosowania i, co za tym idzie, jednolitej wykładni aktu Unii Europejskiej wyklucza bowiem jego rozpatrywanie w jednej, w oderwaniu od innych, wersji językowej, wymaga zaś interpretowania go z uwzględnieniem ogólnej systematyki i celu uregulowania, którego przepis ten stanowi część (wyrok z dnia 30 czerwca 2022 r., Allianz Elementar Versicherung, C-652/20, EU:C:2022:514, pkt 36 i przytoczone tam orzecznictwo).

59 Ponadto należy przypomnieć, że w ostatnim akapicie pkt 1 lit. a) załącznika I do dyrektywy 2009/72 zostało uściślone, iż warunki umów są uczciwe i znane z góry oraz że w każdym przypadku informacje wymienione w tym przepisie powinny zostać dostarczone przed zawarciem lub potwierdzeniem umowy.

60 Z powyższych elementów wynika, że brzmienie art. 3 ust. 7 i pkt 1 lit. a) załącznika I do dyrektywy 2009/72 wskazuje, iż przynajmniej w odniesieniu do odbiorców będących gospodarstwami domowymi państwa członkowskie muszą podjąć niezbędne środki w celu zapewnienia, aby zapewnić tym odbiorcom, jeśli sobie tego życzą, rzeczywistą możliwość łatwej zmiany dostawcy. Co więcej, muszą one podjąć środki niezbędne do zapewnienia, aby postanowienia umowne były uczciwe, jasno sformułowane i znane z góry, tak aby odbiorca mógł zrozumieć ich zakres przed podpisaniem umowy i wyrazić na nie zgodę swobodnie i w sposób świadomy – spełniając w ten sposób warunek przejrzystości, którego brzmienie to wymaga – oraz aby istniał mechanizm rozstrzygania sporów mogących powstać między tymi odbiorcami a ich dostawcą energii elektrycznej.

61 Natomiast brzmienie tych przepisów nie pozwala na ustalenie, czy wykluczają one możliwość przewidzenia przez państwa członkowskie w ich przepisach krajowych, że na odbiorcę będącego gospodarstwem domowym może zostać nałożona kara umowna, w przypadku gdy przedterminowo rozwiąże on zawartą na czas określony umowę na dostawę energii elektrycznej po stałej cenie.

62 W tym względzie należy w szczególności zauważyć, że okoliczność, iż uregulowania krajowe zezwalają na to, by taka umowa przewidywała, że zostaje ustanowiona kara umowna na wypadek przedterminowego jej rozwiązania przez odbiorcę, niekoniecznie stoi na przeszkodzie temu, by odbiorca ten miał rzeczywistą możliwość łatwej zmiany dostawcy, jak przewiduje brzmienie art. 3 ust. 7 dyrektywy 2009/72, o ile uregulowanie to zawiera instrumenty umożliwiające zapewnienie przestrzegania warunków określonych w pkt 60 niniejszego wyroku, a w szczególności kontrolę wysokości takiej kary [zob. analogicznie wyrok z dnia 11 stycznia 2024 r., G (Koszty przedterminowego rozwiązania umowy), C-371/22, EU:C:2024:21, pkt 37]. To bowiem raczej ta kwota niż samo istnienie takiej kary co do jej zasady może stanowić przeszkodę dla takiej zmiany.

63 Co się tyczy w drugiej kolejności kontekstu, w jaki wpisują się art. 3 ust. 7 dyrektywy 2009/72 i pkt 1 lit. a) załącznika I do niej, należy przede wszystkim zauważyć, że art. 3 ust. 5 tej dyrektywy uściśla, iż zmiany dostawcy dokonuje się, przestrzegając warunków umowy. Podobnie art. 37 ust. 1 lit. l) wspomnianej dyrektywy nakłada na organy regulacyjne obowiązek poszanowania swobody zawierania umów w odniesieniu do umów na dostawy przerywalne, a także w odniesieniu do umów długoterminowych, pod warunkiem że są one zgodne z prawem Unii oraz spójne z politykami Unii.

64 Następnie prawdą jest, że zgodnie z pkt 1 lit. e) załącznika I do dyrektywy 2009/72 w związku z jej art. 3 ust. 7 państwa członkowskie powinny, przynajmniej w odniesieniu do odbiorców będących gospodarstwami domowymi, podjąć środki mające zapewnić „niepobieranie opłaty przy zmianie dostawcy” od tych odbiorców. Nie można jednak z tego wywnioskować, że dyrektywa 2009/72 stoi co do zasady na przeszkodzie nałożeniu kary umownej za przedterminowe rozwiązanie przez odbiorcę będącego gospodarstwem domowym zawartej na czas określony umowy na dostawę energii elektrycznej po stałej cenie.

65 Uznanie bowiem, że z pkt 1 lit. e) załącznika I do dyrektywy 2009/72 wynika, iż nawet jeżeli odbiorca będący gospodarstwem domowym przedterminowo rozwiąże zawartą na czas określony umowę na dostawę energii elektrycznej po stałej cenie, nigdy nie może zostać na niego nałożona kara umowna, byłoby to sprzeczne z brzmieniem pkt. 1 lit. a) tiret piąte tego załącznika I w większości wersji językowych i, w zależności od tego, która jego wersja językową zostałaby przyjęta, pozbawiałoby ten ostatni przepis skuteczności (effet utile) lub powodowałoby sprzeczność w dyrektywie 2009/72.

66 Jeżeli zaś przepis prawa Unii może być przedmiotem kilku wykładni, pierwszeństwo należy dać tej, która pozwoli na zapewnienie jego skuteczności (effet utile) (wyroki: z dnia 24 lutego 2000 r., Komisja/Francja, C-434/97, EU:C:2000:98, pkt 21; z dnia 23 listopada 2023 r., EVN Business Service i in., C-480/22, EU:C:2023:918, pkt 37 i przytoczone tam orzecznictwo). Co więcej, zgodnie z ogólną zasadą wykładni przepis powinien być interpretowany, tak dalece jak to możliwe, w sposób, który nie podważa jego ważności (wyroki: z dnia 4 października 2001 r., Włochy/Komisja, C-403/99, EU:C:2001:507, pkt 37; z dnia 21 września 2023 r., Stappert Deutschland, C-210/22, EU:C:2023:693, pkt 47 i przytoczone tam orzecznictwo).

67 Należy zatem uznać, że ewentualne opłaty za zmianę dostawcy, o których mowa w pkt 1 lit. e) załącznika I do dyrektywy 2009/72, różnią się od opłat związanych z rozwiązaniem umowy, o których mowa w lit. a) tego przepisu, oraz że ów pkt 1 lit. e) załącznika I nie wyklucza co do zasady, by państwa członkowskie zachowywały możliwość przewidzenia w swoich przepisach krajowych, że na odbiorcę będącego gospodarstwem domowym może zostać nałożona kara umowna, w przypadku gdy przedterminowo rozwiąże on zawartą na czas określony umowę na dostawę energii elektrycznej po stałej cenie.

68 Jak wynika jednoznacznie z art. 12 ust. 2 i 3 dyrektywy 2019/944, takie stanowisko zajął zresztą wyraźnie prawodawca Unii, przyjmując dyrektywę 2019/944, która zgodnie ze swoim motywem 1 stanowi przekształcenie dyrektywy 2009/72 i która zastępuje tę dyrektywę od dnia 1 stycznia 2021 r.

69 Wreszcie motyw 51 dyrektywy 2009/72 ogranicza się do wskazania, po pierwsze, że interesy konsumentów powinny być głównym elementem niniejszej dyrektywy, a zapewnienie jakości usługi powinno być głównym zadaniem przedsiębiorstw energetycznych; po drugie, że należy umocnić i zagwarantować istniejące prawa konsumentów, które powinny obejmować większą przejrzystość; po trzecie, że ochrona konsumentów powinna zapewniać wszystkim konsumentom korzystanie z konkurencyjnego rynku; a po czwarte, że państwa członkowskie lub – w przypadku gdy państwo członkowskie tak postanowiło – organy regulacyjne powinny egzekwować prawa konsumentów. Motyw ten nie zawiera zatem żadnej wskazówki, która co do zasady prowadziłaby do pozbawienia państw członkowskich możliwości przewidzenia w ich przepisach krajowych, że na odbiorcę będącego gospodarstwem domowym może zostać nałożona kara umowna, w przypadku gdy przedterminowo rozwiąże on zawartą na czas określony umowę na dostawę energii elektrycznej po stałej cenie.

70 Natomiast motyw 52 tej dyrektywy stanowi, że konsumenci powinni mieć dostęp do jasnych i zrozumiałych informacji na temat ich praw w odniesieniu do sektora energetycznego, zaś jej motyw 54 uściśla, że środki rozstrzygania sporów przewidziane w art. 3 ust. 7 tej dyrektywy powinny być dostępne z korzyścią dla wszystkich konsumentów.

71 Należy zatem stwierdzić, że z kontekstu, w jaki wpisują się art. 3 ust. 7 dyrektywy 2009/72 i pkt 1 lit. a) załącznika I do niej, nie wynika, że przepisy te stoją co do zasady na przeszkodzie uregulowaniom krajowym zezwalającym na nałożenie kary umownej na odbiorcę będącego gospodarstwem domowym, w przypadku gdy przedterminowo rozwiąże on zawartą na czas określony umowę na dostawę energii elektrycznej po stałej cenie. Z kontekstu tego wynika natomiast w istocie, że takie uregulowania krajowe powinny, jak wskazuje samo brzmienie przepisów podlegających wykładni, zagwarantować odbiorcom, w szczególności będącym gospodarstwami domowymi, prawo wyboru dostawcy oraz zapewnić, że zostaną poinformowani w jasny i zrozumiały sposób o przysługujących im prawach oraz że będą w stanie wyegzekwować ich przestrzeganie w ramach mechanizmu rozstrzygania sporów [zob. analogicznie wyrok z dnia 11 stycznia 2024 r., G (Koszty przedterminowego rozwiązania umowy), C-371/22, EU:C:2024:21, pkt 44].

72 Co się tyczy w trzeciej kolejności celów realizowanych przez dyrektywę 2009/72, Trybunał wskazał już, że zgodnie z jej art. 1 dyrektywa ta ma na celu ustanowienie wspólnych zasad dotyczących wytwarzania, przesyłu, dystrybucji i dostaw energii elektrycznej, wraz z przepisami dotyczącymi ochrony konsumentów, w celu ulepszenia i zintegrowania konkurencyjnych rynków energii w Unii. W tym kontekście, jak wynika z motywów 3, 7 i 8 owej dyrektywy, ma ona na celu w szczególności stworzenie w pełni otwartego i konkurencyjnego rynku wewnętrznego energii elektrycznej, który umożliwia wszystkim konsumentom swobodny wybór dostawców, a dostawcom – swobodną realizację dostaw dla odbiorców, wspieranie konkurencyjności na rynku wewnętrznym w celu zagwarantowania dostaw energii elektrycznej po najbardziej konkurencyjnych cenach oraz stworzenie równych warunków konkurencji na tym rynku w celu ukończenia procesu tworzenia rynku wewnętrznego energii elektrycznej [wyrok z dnia 11 stycznia 2024 r., G (Koszty przedterminowego rozwiązania umowy), C-371/22, EU:C:2024:21, pkt 45 i przytoczone tam orzecznictwo].

73 W tym względzie należy przypomnieć, że Trybunał stwierdził już, iż zawierane na czas określony umowy na dostawę energii elektrycznej po stałej cenie mogą zapewnić odbiorcom ochronę, gwarantując im niską i stałą cenę energii elektrycznej i dając konsumentom pewność, że koszty, które będą musieli ponieść, nie zmienią się przez cały okres obowiązywania umowy. Jednocześnie w celu wywiązania się ze zobowiązań wynikających z takich umów dany dostawca energii elektrycznej poniósł prawdopodobnie szczególne wydatki, co mogło wiązać się dla niego z dodatkowymi kosztami w porównaniu z umową zawartą na czas nieokreślony bez gwarancji stałej ceny, w szczególności w celu zabezpieczenia się przed wahaniami kosztów na rynku hurtowym. Zatem dopuszczalność nałożenia na odbiorcę kary umownej w przypadku przedterminowego rozwiązania przez niego tego rodzaju umowy zawartej na czas określony z gwarancją stałej ceny może pozwolić dostawcy na zrekompensowanie szczególnych kosztów poniesionych przez niego w związku z tego rodzaju umową i jednocześnie umożliwić mu uniknięcie konieczności przerzucenia na wszystkich jego odbiorców ryzyka finansowego związanego z tego rodzaju umową, co mogłoby skutkować dla nich wyższymi cenami energii elektrycznej i co ostatecznie byłoby sprzeczne z celem polegającym na zapewnieniu konsumentom możliwie najniższych cen [wyrok z dnia 11 stycznia 2024 r., G (Koszty przedterminowego rozwiązania umowy), C-371/22, EU:C:2024:21, pkt 47].

74 Trybunał dodał, że należy jednak wziąć też pod uwagę cel interesu ogólnego dyrektywy 2009/72, jakim jest zakończenie procesu tworzenia rynku wewnętrznego energii elektrycznej, a także bardziej szczegółowe cele wymienione w motywach 51 i 57 tej dyrektywy, polegające na zapewnieniu konsumentom możliwości korzystania z konkurencyjnego i zliberalizowanego rynku. I tak stwierdził on, że osiągnięcie tych celów byłoby zagrożone, gdyby przepisy krajowe zezwalały na nakładanie kar umownych niewspółmiernych do kosztów, które wynikają z umowy, lecz które nie zostały w pełni zamortyzowane w związku z jej przedterminowym rozwiązaniem. Takie kary mogą bowiem sztucznie zniechęcać zainteresowanych odbiorców do przedterminowego rozwiązania, w celu zmiany dostawcy, zawartej przez nich na czas określony umowy na dostawę energii elektrycznej po stałej cenie, a tym samym uniemożliwiać im korzystanie w pełni z konkurencyjnego i zliberalizowanego rynku wewnętrznego energii elektrycznej [zob. podobnie wyrok z dnia 11 stycznia 2024 r., G (Koszty przedterminowego rozwiązania umowy), C-371/22, EU:C:2024:21, pkt 48].

75 Rozważania te zaś, przedstawione przez Trybunał w ramach sprawy dotyczącej przedterminowego rozwiązania zawartej na czas określony przez odbiorcę niebędącego gospodarstwem domowym umowy na dostawę energii elektrycznej po stałej cenie, można zastosować do umowy o tym samym charakterze zawartej z odbiorcą będącym gospodarstwem domowym, ponieważ dyrektywa 2009/72 nie wprowadza, w odniesieniu do celów przypomnianych w pkt 72–74 niniejszego wyroku, żadnego rozróżnienia w zależności od statusu danego konsumenta.

76 Cele dyrektywy 2009/72 wskazują zatem, że państwa członkowskie powinny co do zasady mieć możliwość przewidzenia w swoich uregulowaniach krajowych, że na odbiorcę będącego gospodarstwem domowym może zostać nałożona kara umowna w przypadku przedterminowego rozwiązania zawartej na czas określony umowy na dostawę energii elektrycznej po stałej cenie, o ile spełnione są ogólne warunki wynikające z tej dyrektywy, dotyczące w szczególności niezbędnego poinformowania tego odbiorcy i istnienia mechanizmu rozstrzygania sporów.

77 Niemniej jednak ponieważ zgodnie z informacjami przekazanymi przez sąd odsyłający pytanie drugie dotyczy uregulowań krajowych, które pozwalają na nakładanie kar umownych, lecz nie przewidują kryterium ich obliczania, w szczególności w odniesieniu do współmierności do

kosztów, do ponoszonego ryzyka lub do poniesionej szkody, należy jeszcze uściślić, że chociaż dyrektywa 2009/72 nie zawiera żadnej wskazówki w tym względzie, państwa członkowskie powinny zgodnie z utrwalonym orzecznictwem wykonywać swoje kompetencje z poszanowaniem prawa Unii, w związku z czym nie mogą przy tym naruszać skuteczności (effet utile) przepisów dyrektywy 2009/72 [wyrok z dnia 11 stycznia 2024 r., G (Koszty przedterminowego rozwiązania umowy), C-371/22, EU:C:2024:21, pkt 50 i przytoczone tam orzecznictwo].

78 Skuteczność (effet utile) dyrektywy 2009/72 zostałaby zaś naruszona, gdyby w ramach mechanizmu rozstrzygania sporów, który państwa członkowskie są zobowiązane ustanowić na podstawie tej dyrektywy na rzecz konsumentów energii elektrycznej, rozpatrujący spór organ administracyjny lub sądowy nie był w stanie ocenić wysokości kary umownej, takiej jak ta będąca przedmiotem postępowania głównego, i w stosownym wypadku dokonać jej miarkowania lub nawet jej uchylić, jeśli okazałoby się, że w świetle wszystkich okoliczności charakteryzujących dany przypadek wysokość tej kary jest nieproporcjonalna do kosztów, które poniesiono w związku z umową, taką jak ta rozpatrywana w postępowaniu głównym, lecz które nie zostały w pełni zamortyzowane z powodu przedterminowego rozwiązania umowy, w związku z czym skutkowałaby ona w praktyce pozbawieniem treści prawa gwarantującego odbiorcy końcowemu rzeczywistą możliwość swobodnego wyboru swojego dostawcy i naruszeniem celów owej dyrektywy przypomnianych w pkt 72 i 74 niniejszego wyroku [zob. analogicznie wyrok z dnia 11 stycznia 2024 r., G (Koszty przedterminowego rozwiązania umowy), C-371/22, EU:C:2024:21, pkt 51].

79 Wprawdzie owa ocena proporcjonalności wysokości takiej kary umownej należy wyłącznie do organu krajowego, przed którym zawisł ewentualny spór, jednak w celu udzielenia sądowi odsyłającemu użytecznej odpowiedzi należy stwierdzić, że do celów tej oceny można wziąć pod uwagę w szczególności pierwotny okres obowiązywania rozpatrywanej umowy, czas, jaki pozostał do końca tego okresu w chwili jej rozwiązania, ilość energii elektrycznej, którą zakupiono w celu wykonania tej umowy, lecz której odbiorca ostatecznie nie pobierze, a także środki, jakimi dysponowałby dostawca działający z należytą starannością w celu ograniczenia ewentualnych strat gospodarczych, jakie poniósłby w wyniku tego przedterminowego rozwiązania umowy [zob. analogicznie wyrok z dnia 11 stycznia 2024 r., G (Koszty przedterminowego rozwiązania umowy), C-371/22, EU:C:2024:21, pkt 52].

80 Z powyższego wynika, że art. 3 ust. 7 dyrektywy 2009/72 i pkt 1 lit. a) załącznika I do tej dyrektywy, interpretowane w świetle motywu 51 tej dyrektywy, nie stoją na przeszkodzie uregulowaniom krajowym takim jak rozpatrywane w postępowaniu głównym, o ile takie uregulowania gwarantują, że kara umowna, która może zostać zastrzeżona na ich podstawie, będzie uczciwa, jasna, znana z góry i swobodnie uzgodniona oraz że istnieje możliwość wniesienia środka prawnego w postępowaniu administracyjnym lub sądowym, w ramach którego organ rozpatrujący sprawę może ocenić proporcjonalny charakter tej kary w świetle wszystkich okoliczności danej sprawy i w stosownym wypadku dokonać jej miarkowania lub ją uchylić [zob. analogicznie wyrok z dnia 11 stycznia 2024 r., G (Koszty przedterminowego rozwiązania umowy), C-371/22, EU:C:2024:21, pkt 55].

81 Aby udzielić sądowi odsyłającemu użytecznej odpowiedzi, należy jeszcze uściślić, że po pierwsze, względu na tę wykładnię nie ma znaczenia, czy w ramach sporu w postępowaniu głównym S.J. został zakwalifikowany jako „odbiorca będący gospodarstwem domowym” w rozumieniu art. 2 pkt 10 dyrektywy 2009/72, czy też jako odbiorca „niebędący gospodarstwem domowym” w rozumieniu art. 2 pkt 11 tej dyrektywy, ponieważ analogiczna wykładnia ma zastosowanie

w przypadku przedterminowego rozwiązania przez odbiorcę niebędącego gospodarstwem domowym zawartej na czas określony umowy na dostawę energii elektrycznej po stałej cenie [zob. podobnie wyrok z dnia 11 stycznia 2024 r., G (Koszty przedterminowego rozwiązania umowy), C-371/22, EU:C:2024:21, pkt 55].

82 Niemniej jednak, po drugie, zgodnie z pkt 1 załącznika I do dyrektywy 2009/72 wspomniana wykładnia pozostaje bez uszczerbku dla praw, jakie odbiorca taki jak S.J. mógłby w stosownym wypadku wywieść z przepisów Unii dotyczących ochrony konsumentów, w szczególności z dyrektywy 93/13, jeżeli odbiorca ten byłby ponadto objęty zakresem pojęcia „konsumenta" w rozumieniu art. 2 lit. b) tej ostatniej dyrektywy.

83 W świetle całości powyższych rozważań odpowiedź na pytanie drugie powinna brzmieć następująco: art. 3 ust. 7 dyrektywy 2009/72 i pkt 1 lit. a) załącznika I do tej dyrektywy w związku z jej motywem 51 należy interpretować w ten sposób, że nie stoją one na przeszkodzie uregulowaniom krajowym, zgodnie z którymi w przypadku przedterminowego rozwiązania przez odbiorcę będącego gospodarstwem domowym zawartej na czas określony umowy na dostawę energii elektrycznej po stałej cenie jest on zobowiązany do zapłaty kary umownej zastrzeżonej w umowie, o ile uregulowania te, po pierwsze, gwarantują, że taka kara umowna jest uczciwa, jasna, znana z góry i swobodnie uzgodniona, a po drugie, przewidują możliwość wniesienia środka prawnego w postępowaniu administracyjnym lub sądowym, w ramach którego organ rozpatrujący sprawę może ocenić proporcjonalny charakter tej kary w świetle wszystkich okoliczności danej sprawy i w stosownym wypadku dokonać jej miarkowania lub ją uchylić. Wykładnia ta pozostaje bez uszczerbku dla praw, jakie taki odbiorca mógłby w stosownym wypadku wywieść z przepisów Unii dotyczących ochrony konsumentów, w szczególności z dyrektywy 93/13, jeżeli odbiorca ten byłby ponadto objęty zakresem pojęcia „konsumenta" w rozumieniu art. 2 lit. b) tej ostatniej dyrektywy.

W przedmiocie kosztów

84 Dla stron w postępowaniu głównym niniejsze postępowanie ma charakter incydentalny, dotyczy bowiem kwestii podniesionej przed sądem odsyłającym, do niego zatem należy rozstrzygnięcie o kosztach. Koszty poniesione w związku z przedstawieniem uwag Trybunałowi, inne niż koszty stron w postępowaniu głównym, nie podlegają zwrotowi.

Z powyższych względów Trybunał (czwarta izba) orzeka, co następuje:

1) Artykuł 2 lit. b) dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich w związku z motywem 17 dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/83/UE z dnia 25 października 2011 r. w sprawie praw konsumentów, zmieniającej dyrektywę Rady 93/13/EWG i dyrektywę 1999/44/WE Parlamentu Europejskiego i Rady oraz uchylającej dyrektywę Rady 85/577/EWG i dyrektywę 97/7/WE Parlamentu Europejskiego i Rady

należy interpretować w ten sposób, że

pojęcie „konsumenta" w rozumieniu tego przepisu obejmuje prowadzącego gospodarstwo rolne, który zawiera umowę zakupu energii elektrycznej, przeznaczonej zarówno dla jego gospodarstwa rolnego, jak i na użytek własnego gospodarstwa

domowego, w przypadku gdy cel zawodowy tej umowy jest do tego stopnia ograniczony, że nie jest dominujący w ogólnym kontekście wspomnianej umowy.

2) **Artykuł 3 ust. 7 dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/72/WE z dnia 13 lipca 2009 r. dotyczącej wspólnych zasad rynku wewnętrznego energii elektrycznej i uchylającej dyrektywę 2003/54/WE oraz pkt 1 lit. a) załącznika I do dyrektywy 2009/72 w związku z jej motywem 51**

należy interpretować w ten sposób, że

nie stoją one na przeszkodzie uregulowaniom krajowym, zgodnie z którymi w przypadku przedterminowego rozwiązania przez odbiorcę będącego gospodarstwem domowym zawartej na czas określony umowy na dostawę energii elektrycznej po stałej cenie jest on zobowiązany do zapłaty kary umownej zastrzeżonej w umowie, o ile uregulowania te, po pierwsze, gwarantują, że taka kara umowna jest uczciwa, jasna, znana z góry i swobodnie uzgodniona, a po drugie, przewidują możliwość wniesienia środka prawnego w postępowaniu administracyjnym lub sądowym, w ramach którego organ rozpatrujący sprawę może ocenić proporcjonalny charakter tej kary w świetle wszystkich okoliczności danej sprawy i w stosownym wypadku dokonać jej miarkowania lub ją uchylić. Wykładnia ta pozostaje bez uszczerbku dla praw, jakie taki odbiorca mógłby w stosownym wypadku wywieść z przepisów Unii dotyczących ochrony konsumentów, w szczególności z dyrektywy 93/13, jeżeli odbiorca ten byłby ponadto objęty zakresem pojęcia „konsumenta” w rozumieniu art. 2 lit. b) tej ostatniej dyrektywy.

Jarukaitis Jääskinen Arabadjiev

Condinanzi Frendo

Wyrok ogłoszono na posiedzeniu jawnym w Luksemburgu w dniu 8 maja 2025 r.

Sekretarz
A. Calot Escobar

Prezes izby
I. Jarukaitis